

Araştırma / Original article**Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin
çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algıları****Diğdem M. SİYEZ,¹ Ebru GEZGİNCİ GÜRÇAY,² Zeki YÜNCÜ³****ÖZET**

Amaç: Bu araştırmanın amacı, madde kullanım bozukluğu (MKB) olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına yönelik algılarının incelenmesidir. **Yöntem:** Araştırmaya madde kullanım bozukluğu tanısı ile tedavi gören 19 ergen (olgu grubu) ile madde kullanmayan 18 ergen (kontrol grubu) katılmıştır. Araştırma verileri Çocukluk Dönemi Aile Yaşantıları Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizinde t-testi ile lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. **Bulgular:** Elde edilen bulgular, MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarıyla ilişkili olarak anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyine, anne-babaların kendilerine yönelik tutumlarına, anne-babaların evlilik ilişkisindeki mutluluk ve çatışma düzeyine ilişkin algılarının farklılaştığını göstermektedir. Lojistik regresyon analizi sonucunda da, 0-7 yaş ve 8-11 yaş aralığında anne-babaların çocuklarına yönelik tutumları ve anne-babaların evlilik ilişkisindeki çatışma düzeyi ile 8-11 yaş aralığında anne-babaların evlilik ilişkisindeki mutluluk düzeyine ilişkin algılar madde kullanım bozukluğunu belirleyen etkenler olarak saptanmıştır. **Sonuç:** Araştırma sonuçları çocukluk döneminde anne-baba tutumlarının ve anne-babaların evlilik ilişkilerinin çocuğun gelişimindeki önemini ortaya koymaktadır. (Anadolu Psikiyatri Derg 2012; 13:299-305)

Anahtar sözcükler: Madde kullanım bozukluğu, çocukluk yaşantıları, ergenlik, anne-babalar, aile içi deneyimlerin algılanması

The perceptions of adolescents towards their childhood family life experiences with regard to their having substance use disorder or not**ABSTRACT**

Objective: The aim of this study is to investigate the childhood family experience of adolescents with and without substance use disorder. **Methods:** Nineteen adolescents with substance use disorders and 18 adolescents without substance use disorders participated in this study. Participants completed Childhood Family Life Inventory. t-test and logical regression analyzes were used data regarding sample. **Results:** Results indicated that differences between adolescents' with and without substance use disorders with regard to perception about conflict level between parents and themselves, parents attitudes towards themselves, parents happiness level in their marital relations, and parents conflict level in their marital relations. Moreover, the results of this study have established that parent's attitudes toward children ages between 0-7 and 8-11, parent's conflict level in their marital relations ages between 0-7 and 8-11, and parent's happiness level in their marital relations ages between 8 and 11 as the factors which determine substance use disorder. **Conclusion:** These results showed that parent attitudes and parent marital relations in childhood period are important in child development. (Anatolian Journal of Psychiatry 2012; 13:299-305)

Key words: substance use disorder, childhood experiences, adolescence, parents, perceptions of family life experience

GİRİŞ

Bireylerin zorlantılı olarak madde kullanmaları olarak tanımlanan madde kullanım bozukluğu (MKB)

çok sayıda kişiyi etkileyen, pahalı sonuçları olan ve yineleyen bir hastalıktır.¹ Türkiye'de madde kullanım oranları batı ülkelerine göre daha düşük

¹ Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İzmir

² Uzm.Psik.Dan., ³ Doç.Dr., Ege Üniv. Çocuk Ergen Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi (EGEBAM), İzmir

Yazışma adresi / Address for correspondence:

Doç.Dr. Diğdem M. SİYEZ, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İzmir/Türkiye

E-mail: didem.siyez@gmail.com

Geliş tarihi: 10.12.2011, **Kabul tarihi:** 23.07.2012

olmakla birlikte, literatür yıllar içerisinde madde kullanım sıklığında belirgin bir artış olduğunu göstermektedir. Madde kullanım sıklığındaki artışa paralel olarak madde kullanımı başlangıç yaşı da giderek küçülmekte ve ergenler madde kullanımı bozukluğu açısından önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır.²

MKB, ergenlerde kontrolsüz ve riskli cinsel ilişki, istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve enfeksiyon hastalıklarının oluşumu açısından önemli bir risk etkeni olarak kabul edilmektedir.³ Madde kullanımı veya bağımlılığı ile ilgili son yıllarda genetik üzerine yapılan çalışmaların sayısında önemli bir artış olmakla birlikte, MKB'nin etiyolojisinde birçok etkenin rol oynadığı kabul edilmektedir. Eldeki araştırma bulguları da madde kullanımı ve bağımlılığında hem genetik, hem de psikososyal etkenlerin önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir.⁴

Aile ilişkileri de ergenlerde madde kullanımını etkileyen önemli sosyal etkenler arasında sayılmaktadır. Literatürde MKB olan ve olmayan ergenlerin aile ilişkilerini ve aile işlevlerini değerlendiren çok sayıda çalışma vardır.⁵⁻⁷ Örneğin, 15-17 yaşları arasındaki lise 2. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı (SAMAY-98) Projesinin bir parçası olarak madde denemiş ve denememiş öğrencilerin aile özellikleri ve ilişkileri değerlendirilmiş; araştırma sonucunda madde denemiş öğrencilerin yaklaşık 1/3'ünün yaşamlarındaki sorunları aileleri ile paylaşmadıkları ve madde denemiş öğrencilerin denememiş öğrencilere göre birçok alanda (yaşamlarında yapmaları gerekenler, yaşamda önemli olan değerler, alkol kullanma konusundaki düşünceler, giyim tarzları, boş zamanları değerlendirme) ailelerinden farklı veya çok farklı düşünceye sahip oldukları belirlenmiştir.⁸ Bir başka çalışmada, MKB olan ve olmayan ergenlerin anne-babalarının psikopatoloji ve mizaç özellikleri karşılaştırılmıştır.⁹ Araştırma sonucunda MKB olan ergenlerin anne-babalarının mizaç özelliklerinin MKB olmayan ergenlerin anne-babalarına göre farklılaştığı ve MKB olan ergenlerin anne-babalarının depresif, siklotimik ve anksiyöz mizaç puanlarının MKB olmayan ergenlerin anne-babalarının puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKB olan ve olmayan ergenlerin ayrılma-bireyleşme sürecinin değerlendirildiği bir çalışmada, MKB olan ergenlerin ayrılma-bireyleşme süreçlerinin MKB olmayan ergenlerden farklılık gösterdiği ve MKB olan ergenlerin bu süreçte farklı sorunlar yaşadığı sonucuna varılmıştır.^{10,11} Gayman ve ark.,¹² ön ergenlik dönemindeki aile yaşantılarının, özellikle olumsuz aile yaşantılarının genç yetişkinlikte madde kullanımı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu çalışmaların sonuçları genel olarak değerlendiril-

diğinde aile ilişkilerinin şimdiki madde kullanımının önemli bir yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Araştırmacılar, kaygılı-kararsız ve kaçınmacı bağlanmanın sonuçlarını 8-11 yaş aralığında görmeye başlanacağını belirtmektedir.¹³ Öte yandan çocukluk döneminde olumsuz aile yaşantılarına maruz kalmanın da ergenlikte MKB gelişme riskini artırdığı bilinmektedir.¹⁴ Literatür incelendiğinde, çocukluk dönemi aile yaşantıları ile ergenlerin madde kullanımı arasındaki ilişkiyi değerlendiren geriye dönük çalışmaların sayısının az olduğu dikkati çekmektedir. Bu çalışmalarda da daha çok anne-babaların alkol kullanımı ile ilgili nasıl bir model oldukları ve çocukluk travmaları değerlendirilmektedir.^{15,16} Ergeni en çok etkileyen ilişkinin anne-baba/çocuk ilişkisi olduğu¹ bilgisi dikkate alındığında, madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algılarının değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Aile sistemleri kuramı da ergenin madde kullanımı gibi bireysel davranışlarının en iyi aile ilişkileri içinde açıklanacağını belirtir.^{17,18}

Bu araştırmanın amacı, MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algılarının karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın amacı doğrultusunda MKB olan ergenlerin olmayanlara göre çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algıları karşılaştırıldığında aile yaşamının kalitesi, anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyi, anne-babalarının evliliklerindeki çatışma düzeyi, kendilerinin anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyi, anne-babalarının kendilerine yönelik tutumları ve anne-babaları ile yakınlık düzeyi değişkenlerinin madde kullanımı yordayıp yordamadığı sorularına yanıt aranmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma grubu

Araştırmaya Ege Üniversitesi Çocuk Ergen Alkol Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde (EGEBAM) MKB tanısı ile tedavi gören 19 ergen (olgu grubu) ile İzmir ilinde bir liseye devam eden ve madde kullanmayan 18 ergen (kontrol grubu) katılmıştır. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin 1'i kız, 18'i erkek olup yaşları 14-18 arasında değişmektedir. Kontrol grubu yaş ve cinsiyet açısından olgu grubu ile eşleştirilmiştir.

Tablo 1'de MKB olan ve olmayan ergenlerin sosyodemografik özellikleri yer almaktadır.

Veri toplama araçları

Çocukluk Dönemi Aile Yaşantıları Ölçeği: Kim¹⁹ tarafından geliştirilen bu ölçekte bireylerin çocukluk dönemi aile yaşantısına ilişkin algıları ölçülmektedir. Çocukluk dönemi aile yaşantıları ile ilgili veriler

Tablo 1. Madde kullanım bozukluğu (MKB) olan ve olmayan ergenlerin sosyodemografik özellikleri

Değişkenler	MKB var		MKB yok	
	Sayı	%	Sayı	%
Cinsiyet				
Kız	1	5.0	1	5.0
Erkek	18	95.0	17	95.0
Anne-babanın medeni durumu				
Birlikte	7	36.8	16	88.9
Ayrı	8	42.1	2	11.1
Kardeş				
Yok	5	26.3	5	27.8
Var	14	73.7	13	72.2
Birlikte yaşanan kişiler				
Anne baba çocuk	5	31.6	5	27.7
Anne baba kardeş	3	15.8	11	61.1
Anne baba kardeş ve babaanne	1	5.3	-	-
Anne kardeş	6	31.6	2	11.1
Anne ağabey				
anneanne teyze	1	5.3	-	-
Anne	3	15.8	-	-

yedili Likert tipi bir ölçekle toplanmıştır. Ölçekte ortalama değer 4 olarak kabul edilmektedir. Ölçeklerde yer alan sorular 0-7 yaş aralığı ve 8-11 yaş aralığı olmak üzere iki aralıkta değerlendirilmektedir. Aile yaşamının kalitesi (1=çok stresli, 7=hiç stres yok), anne-babanın evlilik ilişkisi (1=çok mutsuz, 7=çok mutlu), anne-babanın evliliklerindeki çatışma düzeyi (1=yüksek düzeyde çatışma, 7=düşük düzeyde çatışma), kendilerinin anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyi (1=yüksek düzeyde çatışma, 7=düşük düzeyde çatışma), anne-babalarının kendilerine yönelik tutumları (1=reddedici, 7=kabul edici), anne-babaları ile yakınlık düzeyi (1=çok mesafeli, 7=çok yakın) çocukluk dönemine ilişkin aile yaşamının göstergeleri arasında yer almaktadır. Ölçekte sadece 8-11 yaş aralığı için yanıtlanması gereken beş soru bulunmaktadır. Bu sorulardan biri anne-babalardan ne kadar bağımsız olduğunu (1=bağımsız değil, 7=bağımsız), dört soru bireyin kendi davranışlarını (agresif/sakin, söz dinlemeyen/söz dinleyen, kaygı düzeyi yüksek/kaygı düzeyi düşük, mutsuz/mutlu) değerlendirmeye yöneliktir.

Ölçekte ergenlikle ilgili olarak bedenlerinde oluşan değişimleri ilk kez ne zaman fark ettikleri, ilk kez ne zaman regl oldukları/gece boşalması yaşadıkları, karşı cinsle ilk kez ne zaman flört ettikleri, hali hazırda kız/erkek arkadaşlarının olup olmadığı, hiç cinsel ilişkide bulunup bulunmadıkları, ilk kez kaç yaşında cinsel ilişkide buldukları, cinsel ilişkide bulunulan partner sayısı ile ilgili sorular vardır.

Ölçeğin özgün biçimi herhangi bir geçerlilik güve-

nilirlik çalışması yapılmadan kullanılmıştır. Bu araştırmada kullanılmak üzere Türkçeye çevrilen ölçeğin MKB olan ergenlerin sayısının genel popülasyondaki oranın az olması nedeniyle ek bir araştırma grubu oluşturmanın zor olacağı düşünülerek ölçekte yer alan maddelerin ölçülmek istenilen özelliği ne derece karşıladığını belirlemek için uzman görüşüne başvurularak kapsam geçerliğine bakılmıştır. Literatürde de ölçek maddelerinin psikometrik özelliklerini belirlemek için deneme uygulamasının olası olmadığı durumlarda ölçmeye konu olan özellik için uzman görüşüne başvurulabileceği belirtilmektedir.²⁰ Buna göre ölçek maddeleri sekiz uzmana gönderilerek uzmanların her maddeyi 'madde hedeflenen yapıyı ölçüyor', 'madde yapı ile ilişkili ancak gereksiz', 'madde hedeflenen yapıyı ölçmez' şeklinde derecelendirmeleri istenmiştir. Bu işlemin sonucunda her maddeye ilişkin kapsam geçerlilik oranları elde edilmiştir. Sekiz uzmana gönderilen her maddenin kapsam geçerlilik oranlarının $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı olabilmesi için minimum değer 0.78 olması gerekmektedir.¹⁹ Bu ölçekte yer alan her maddenin kapsam geçerlilik oranı 0.86 olarak bulunmuştur. Ardından özgün ölçekteki alt boyutlar dikkate alınarak her boyut için kapsam geçerlilik indeksi hesaplanmış ve kapsam geçerlilik indeksinin de $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Verilerin toplanması

EGEBAM'da MKB tanısı ile tedavi gören ve olgu grubunu oluşturan ergenlerden veri toplanabilmesi için ilk olarak merkezden izin alınarak MKB tanısı ile tedavi gören ergenlere çalışmanın içeriği anlatılmıştır. Bu çalışmaya katılmamaları veya katılsalar da çalışmanın herhangi bir yerinde ayrılmak istemeleri durumunda tedavi hizmetinden yararlanacakları konusunda bilgi verilmiştir. Bu bilgilendirmenin ardından gönüllü onam formunu imzalayanlar çalışmaya alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden MKB tanısı ile tedavi gören 19 ergene (olgu grubunu) araştırmanın ikinci yazarı ve servis hemşiresi gözetiminde deney Çocukluk Dönemi Aile Yaşantıları Ölçeğini yanıtlanmıştır. Olgu grubundaki 19 ergenin tümü ölçeği tam olarak doldurmuştur.

Kontrol grubunu oluşturan olgular, madde kullanmayan ve okula devam eden ergenler arasından seçilmiştir. Bu aşamada okulun psikolojik danışmanı ile işbirliği yapılmıştır. Kontrol grubunun, olgu grubu ile yaş ve cinsiyet açısından benzer özellikler göstermesine dikkat edilmiştir. Kontrol grubunda yer alacak ergenlere de araştırmaya katılımın gönüllülük temeline dayandığı ve istemedikleri takdirde ölçeği yanıtlamak zorunda olmadıkları açıklanmış ve kontrol grubundaki ergenlerden araştırmaya gönüllü olarak katıldığını kabul

ettiğini bildiren onam formu alınmıştır. Kontrol grubundakilerin tümü ölçüğü doldurmuştur.

Verilerin analizi

MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi 0-7 yaş ve 8-11 yaşlarında aile yaşantılarına ilişkin algılarının (aile yaşamının kalitesi, anne-babaların evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyi, anne-babaların evliliklerindeki çatışma düzeyi, kendilerinin anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyi, anne-babalarının kendilerine yönelik tutumları ve anne-babaları ile yakınlık düzeyi) farklılık gösterip göstermediği t testi incelenmiştir. Ardından madde kullanıp kullanmamayı kestirmek ve kestirimde kullanılacak değişkenlerin belirlenmesi amacıyla lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde istatistiksel anlamlılık değeri $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algılarının farklılık gösterip göstermediği t-testi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, t testi sonucunda MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algılarının, 8-11 yaş aralığında aile yaşamının kalitesi ile 0-7 yaş ve 8-11 yaş aralığında anne-babaları ile yakınlık düzeyi dışındaki diğer değişkenler için anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir. Buna göre MKB olmayan ergenlerin 0-7 yaş aralığında aile yaşam kalitelerine ilişkin algılarının ($t=3.45$, $p < 0.01$), 0-7 yaş aralığında anne-babalarının kendilerine yönelik tutumlarına ilişkin algılarının ($t=3.21$, $p < 0.01$); 8-11

Tablo 2. Madde kullanım bozukluğu (MKB) olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin t-testi sonuçları

Değişkenler	MKB var Ort.±SS	MKB yok Ort.±SS	t	p
Aile yaşamının kalitesi				
0-7 yaş	4.78±1.54	6.16±0.70	3.45	0.001
8-11 yaş	4.73±1.79	5.66±0.84	2.03	0.053
Anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyi				
0-7 yaş	10.47±3.28	12.94±.80	3.09	0.004
8-11 yaş	9.78±3.56	12.11±1.45	2.56	0.011
Anne-babalarının kendilerine yönelik tutumları				
0-7 yaş	9.42±4.24	12.72±.95	3.21	0.003
8-11 yaş	9.68±4.02	12.11±1.07	2.47	0.018
Anne-babaları ile yakınlık düzeyi				
0-7 yaş	9.00±3.48	10.83±2.00	1.94	0.059
8-11 yaş	9.26±3.26	10.77±1.89	1.71	0.095
Anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyi				
0-7 yaş	5.15±1.38	6.38±.77	3.31	0.002
8-11 yaş	4.94±1.39	6.22±.80	3.38	0.002
Anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki çatışma düzeyi				
0-7 yaş	4.78±2.04	6.44±.85	3.18	0.003
8-11 yaş	4.52±2.22	6.22±.87	3.02	0.005

Tablo 3. Lojistik regresyon modelindeki değişkenler

	β	SE	Wald	df	Sig.	Exp(β)
Anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyi, 0-7 yaş	1.77	1.08	2.73	1	0.070	5.18
Anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyi, 8-11 yaş	-0.31	0.64	0.23	1	0.632	0.73
Anne-babalarının kendilerine yönelik tutumları, 0-7 yaş	4.34	1.79	5.86	1	0.015	7.03
Anne-babalarının kendilerine yönelik tutumları, 8-11 yaş	3.42	1.55	4.91	1	0.027	0.32
Anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyi, 0-7 yaş	2.41	0.73	3.70	1	0.054	0.24
Anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyi, 8-11 yaş	2.62	0.86	3.68	1	0.025	0.26
Aile yaşamının kalitesi, 0-7 yaş	1.44	1.69	2.08	1	0.149	11.57
Anne-babaların evlilik ilişkilerindeki çatışma düzeyi, 0-7 yaş	3.67	1.58	4.99	1	0.026	0.29
Anne-babaların evlilik ilişkilerindeki çatışma düzeyi, 8-11 yaş	4.13	1.59	5.05	1	0.019	5.98
Sabit	45.12	23.41	3.72	1	0.043	0.00

yaş aralığında anne-babalarının kendilerine yönelik tutumlarına ilişkin algılarının ($t=2.47$, $p<0.05$); 0-7 yaş aralığında anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyine ilişkin algılarının ($t=3.31$, $p<0.05$); 8-11 yaş aralığında anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyine ilişkin algılarının ($t=3.38$, $p<0.05$); 0-7 yaş aralığında anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyine ilişkin algılarının ($t=3.09$, $p<0.05$); 8-11 yaş aralığında anne-babaları ile yaşadıkları çatışma düzeyine ilişkin algılarının ($t=2.56$, $p<0.05$); 0-7 yaş aralığında anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki çatışma düzeyine ilişkin algılarının ($t=3.18$, $p<0.05$); 8-11 yaş aralığında anne-babalarının evlilik ilişkilerindeki çatışma düzeyine ilişkin algılarının ($t=3.02$, $p<0.05$) MKB olan ergenlere göre daha olumlu olduğu görülmektedir.

Madde kullanıp kullanmamayı kestirmek ve kestirimde kullanılacak değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan lojistik regresyon analizindeki bağımsız değişkenler olarak, Tablo 2'de t-testi sonucunda anlamlı fark bulunan değişkenler alınmıştır.

Lojistik regresyon analizinde bağımlı değişken madde kullanımının ölçülmesi aşamasında Enter yöntemi kullanılmıştır. B parametreleri ile bu parametrelere ilişkin Wald istatistikleri, serbestlik dereceleri, önemlilik düzeyleri ve $\text{Exp}(\beta)$ (Odds) değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, madde kullanıp kullanmama beş değişkenin (anne-babalarının kendilerine yönelik tutumları 0-7 yaş, anne-babalarının kendilerine yönelik tutumları 8-11 yaş, anne-babaların evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyi 8-11 yaş, anne-babaların evlilik ilişkilerindeki çatışma düzeyi 0-7 yaş ve anne-babaların evlilik ilişkilerindeki çatışma düzeyi 8-11 yaş) etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Lojistik regresyon analizinde katsayı kestirimlerinin yorumu için Odds oranlarına bakılmaktadır. Odds oranı, incelenen iki olayın gözlenme olasılıklarından birinin diğerine oranla kaç kat daha fazla veya kaç kat daha az olarak ortaya çıkabileceğini gösterir. Tablo 3'teki $\text{Exp}(\beta)$ değerleri, Odds oranlarını göstermektedir. Buna göre diğer değişkenlerin sabit kalması koşuluyla, 0-7 yaş aralığında anne-babaların çocuklarına olan tutumlarındaki bir birimlik azalma madde kullanma olasılığını 7.03 kat artırırken; 8-11 yaş aralığında anne-babaların evlilik ilişkilerindeki çatışma düzeyinin bir birim artması madde kullanma olasılığını 5.98 kat artıracaktır. Diğer değişkenler sabit kalmak koşuluyla 8-11 yaş aralığında anne-babaların çocuklarına olan tutumlarında bir birimlik azalma madde kullanım olasılığını 0.32 kat artırırken; 8-11 yaş aralığında anne-babaların evliliklerinde mutluluk düzeyinde meydana gelen 1 birimlik artış madde kullanma olasılığı 0.26 kat artırırken; 0-7 yaş aralığında

anne-babaların evliliklerindeki çatışma düzeyinde meydana gelen 1 birimlik artış madde kullanma olasılığını 0.29 kat artırmaktadır.

Lojistik regresyon analizinin yorumlanmasında Cox ve Snell R^2 ile Nagelkerke R^2 istatistikleri de incelenmektedir. Bu araştırma sonucunda Cox ve Snell R^2 değeri 0.62 olarak bulunmuştur. Bu oran bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında yaklaşık %62'lik bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucunda Nagelkerke R^2 değeri 0.82 olarak bulunmuştur. Bu oran, bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında %82'lik bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu değerlere göre, lojistik model uygundur.

MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk yaşantılarına ilişkin algılarının ölçülmesi amacıyla kurulan lojistik modelin gözlemleri doğru sınıflandırma/doğru atanma oranının %94.6 olduğu görülmektedir. Bu analiz sonucunda MKB olan 19 kişiden 18'i doğru gruba atanırken bir kişi yanlış sınıflandırılarak diğer MKB olmayan gruba atanmıştır. MKB olmayan 18 kişiden de 17'si doğru gruba atanırken bir kişi MKB olanlar grubuna atanarak yanlış sınıflandırılmıştır. Elde edilen bu oranlar da lojistik modelin uygun olduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algılarının incelenmesidir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algılarının farklılaştığını göstermektedir. MKB olmayan ergenler, MKB olan ergenlere göre iki yaş aralığında da anne-babaların evlilik ilişkilerinde daha mutlu olduğunu, anne-babaların kendilerine yönelik tutumlarının daha kabul edici olduğunu, anne-babaları ile yaşadıkları ve anne-babaların evlilik ilişkilerinde çatışma düzeyinin daha az olduğunu ve 0-7 yaş aralığında aile yaşantılarında daha az stresli bir ortamın olduğunu belirtmişlerdir. Elde edilen bulgu, literatürde yer alan sağlıklı aile ilişkisi olan ergenlerin madde kullanım oranlarının daha düşük olduğu bulgusuyla örtüşmektedir.²¹⁻²⁴ Örneğin, ailesel etkilerin ergendeki MKB üzerine olan etkilerini I. ve II. eksen tanı ve mizaç boyutu ile araştıran bir çalışmada,²⁵ ailesel etkinin bireysel özellikler ve arkadaş çevresi kadar etkili olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada MKB olan ergenlerin anne-babalarında, MKB olmayan ergenlerin anne-babalarına göre I. eksen (sırasıyla %51.1, %12.5). ve II. eksen (sırasıyla %59.1, %18.8) tanısı daha fazla bulunmuştur. Bu çalışmada anne-babaların psikopatolojilerine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır. Yeni yapılacak araştırmalarda anne-babaların psikopatolojilerinin değerlendirilmesinin de literatüre katkı sağlayaca-

ğına inanılmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen bir diğer bulgu, MKB olan ve olmayan ergenlerin 0-7 yaş ve 8-11 yaş aralığında anne-babalarıyla yakınlık düzeyine ilişkin algılarının farklılaşmadığı yönündedir. Her ne kadar MKB olmayan ergenlerin anne-babalarıyla yakınlık düzeyine ilişkin algılarının puan ortalaması MKB olmayan ergenlerden yüksek olsa da, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu, literatürde yer alan anne-baba/çocuk-ergen yakınlığının madde kullanımda koruyucu bir etken olduğu bulgusu ile paralellik göstermemektedir.²⁶ Ancak bu noktada anne-baba ve çocuk-ergen arasındaki yakınlığın bazı durumlarda ergenin psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği de unutulmamalıdır. Örneğin, yakınlığın üst düzeyde olduğu aileler ergene karşılıklı destek güvencesi sağlasa bile, ergenin bağımsız/özerk gelişimini engelleyebilir.²⁷

Araştırmada, ergenlerin 0-7 yaş ve 8-11 yaş aralığında anne-babaların kendi aralarında yaşadıkları çatışma düzeyine ilişkin algılarının madde kullanıp kullanmamada etkili olduğu belirlenmiştir. Buna göre, anne-babaların evlilik ilişkilerinde çatışma miktarı arttıkça, madde kullanım riski de artmaktadır. Elde edilen bu bulgunun aile sistem yaklaşımındaki varsayımlardan birini doğruladığı söylenebilir. Aile sistem yaklaşımına göre, ergenin madde kullanmasının aile için bir işlevi bulunmakta ve ergen madde kullanarak aile üyelerinin hepsinin dikkatini anne-babaların evlilik çatışması gibi sorunlarından uzaklaştırarak madde kullanımına yöneltmektedir.²⁸

Benzer şekilde araştırma sonucunda ergenlerin 0-7 yaş ve 8-11 yaş aralığında anne-babaların kendilerine yönelik tutumlarına ilişkin algılarının madde kullanıp kullanmamada etkili olduğu belirlenmiştir. İnsan gelişimi ile ilgili en çok çalışılan değişkenlerden biri olan anne-baba tutumlarının çocuğun psikososyal gelişiminde önemli olduğu bilinmektedir.²⁹ Anne-babaların tutumları ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi değerlendiren araştırmalar da, anne-baba tutumları ile madde kullanımı arasında önemli bir ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, bir çalışmada, anne-babalarını otoriter olarak algılayan gençlerin anne-babalarını demokratik olarak algılayan gençlere göre daha çok sigara içtikleri bulunmuştur.³⁰

Araştırmamızın son bulgusu, ergenlerin 8-11 yaş aralığında anne-babaların evlilik ilişkilerinde yaşadıkları mutluluk düzeyine ilişkin algılarının madde kullanıp kullanmamada etkili olduğudur. Çiftlerin evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyi sık çalışılan konulardan biri olmakla birlikte, anne-babaların evlilik ilişkilerindeki mutluluk düzeyi ile ergenlerin madde kullanımı arasındaki ilişkiyi değerlendiren

çalışma sayısının az olduğu dikkati çekmektedir. Literatürde sadece bir araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre, ergenlerin madde kullanımıyla anne-babaların mutluluk düzeyi ilişkilidir.²³

Bulgularımız genel olarak değerlendirildiğinde, çocukluk döneminde anne-baba/çocuk ilişkilerinin yanı sıra, anne-babaların evlilik ilişkilerinin kalitesinin de madde kullanımı açısından önemli bir değişken olduğu söylenebilir. Ancak bulguların yorumlanmasında araştırmamızın sınırlılıkları da dikkate alınmalıdır. Araştırmamızın sınırlılıklarından biri, MKB olan ergenlerin sayısının az olmasıdır. Bir diğer sınırlılık, geriye dönük bir değerlendirme yapılmış olmasıdır. MKB olan ve olmayan ergenlerin 0-7 yaş ve 8-11 yaş aralığında aile ilişkilerine ilişkin algıları değerlendirilirken yanılgılar ortaya çıkmış olabilir. Son olarak bu araştırmada MKB olgularının eş tanıları araştırma kapsamında değerlendirilmemiştir. Bu araştırmada yer alan olguların eş psikiyatrik tanıları konusunda bir fikir sahibi olabilmek için aynı merkezde yürütülen bir başka çalışmadan bilgi aktarmak yerinde olacaktır. Söz konusu araştırmada³¹ olgu ve kontrol grubu yarı yapılandırılmış psikiyatrik görüşme (K-SADS-PL) ile değerlendirilmiştir. MKB olan olguların %84'ünde ek psikiyatrik tanı (olguların %29'unda bir eş tanı, %33'ünde iki eş tanı ve %21'inde üç eş tanı) aldığı, kontrol grubunda bu oranın %20 olduğu belirlenmiştir. Aynı araştırmada madde kullanan ve kontrol grubunda en sık gözlenen psikiyatrik tanının dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olduğu bulunmuş ve bu bozukluğa olgu grubunun %66'sında, kontrol grubunun %8'inde rastlanmıştır. Olgu grubundakilerin eş tanılarının çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algıları, ileride yapılacak bir araştırmanın konusu olabilir.

SONUÇ

Araştırmada elde edilen bulgular, madde kullanımını önleme amacıyla yapılan çalışmalarda aile temelli önleme programlarının ve bu programların ergenlik öncesinde başlaması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Erken çocukluk döneminden itibaren anne-baba/çocuk ilişkileri ve aile ilişkileri geliştirmek amacıyla önleyici programların hazırlanması, uygulanması ve belli aralıklarla anne-babaların bu programlara katılımının sağlanmasının uzun sürede çocuğun yaşamında ortaya çıkabilecek sorunları önleme de önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca DEHB gibi farklı tanısı olan veya eş tanısı olan ergenlerle de aile ilişkilerine yönelik algılarını değerlendiren çalışmaların yapılmasının ailelere yönelik hazırlanacak girişim programlarına ışık tutacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada MKB olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi yaşantılarına ilişkin algıları karşı-

laştırılmıştır. Bu kapsamda da anne-baba/çocuk ilişkileri ve anne-babaların kendi aralarındaki ilişkilerine yönelik algıların değerlendirilmesi yapılmıştır. Ancak çocuk ve ergenlerin anne-babalarının madde kullanımına ilişkin algılarının da madde

kullanımında önemli bir risk etkeni olduğuna yönelik araştırma bulguları vardır.^{32,33} Bu nedenle, bundan sonraki araştırmalarda konuyu bu yönüyle değerlendirilmesinin de önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Yüncü Z, Aydın C. Alkol ve madde kullanım bozukluğu. F Çuhadaroğlu Çetin (Ed.), Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı, Ankara, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları, 2008, s.554-569.
2. Siyez D. Ergenlerde Problem Davranışlar: Okul Temelli Önleme Çalışmaları ile İlgili Uygulama Örnekleri. İkinci baskı, Ankara, Pegem Akademi, 2010.
3. Miziker Gonet M. Counseling the Adolescent Substance Abuser. London, Sage Publications, 1994.
4. Yüncü Z, Savaş HA. Madde kullanım bozukluklarında genetik: Bir gözden geçirme. Bağımlılık Dergisi 2007; 8:146-152.
5. Çataloğlu B. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Psikolojik Sağlık ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011.
6. Andrews JA. Concordance between parent and adolescent substance use: Test of a social learning model. Biennial Meeting of the Society for Research on Adolescence (9-13 February 1994, San Diego). www.eric.ed.gov/PDFS/ED376398.pdf
7. De Michelli D, Formigoni MLOS. Are reasons for the first use of drugs and family circumstances predictors of future use patterns. Addict Behav 2002; 27:87-100.
8. Ögel, K. Türkiye'de Madde Bağımlılığı. İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2001.
9. Yüncü Z, Kesebir S, Özbaran B, Çelik Y, Aydın C. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinde psikopatoloji ve mizaç: Kontrollü bir çalışma. Türk Psikiyatri Dergisi 2009; 20:5-13.
10. Yüncü Z, Gürçay E, Kabasakal ZT, Özbaran B, Tamar M, Aydın C. Madde Kullanım bozukluğu olan ergenlerde ayrılma bireleşme süreci. Yeni Sempozyum Dergisi 2009; 47:225-234.
11. Gürçay E. Ergenlerde Madde Bağımlılığı ile Yakınlarından Ayrılma Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.
12. Gayman MD, Turner RJ, Cislo AM, Eliassen AH. Early adolescent family experiences and perceived social support in young adulthood. J Early Adolesc 2011; 31:880-908.
13. Kim K, Smith PK, Palermi AL. Conflict in childhood and reproductive development. Evol Hum Behav 1997; 18:109-152.
14. Skeer M, McCormick MC, Normand SLT, Buka SL, Gilman SE. A prospective study of familial conflict, psychological stress, and the development of substance use disorders in adolescence. Drug Alcohol Depend 2009; 104:65-72.
15. Kandel DB. Socialization and adolescent drinking. O Jeanneret (Ed.), Alcohol and Youth, Child Health and Development, Vol. 2, Basel, Karger, 1983, p.66-75.
16. Toker T, Tiryaki A, Özçürümez G, İskender B. Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi. Türk Psikiyatri Dergisi 2011; 22:83-92.
17. Becvar KJ, Becvar US. Systems Theory and Family Therapy. Washington D.C., University Press of America, 1982.
18. Levine BL. Adolescent substance use: Toward an integration of family systems and individual adaptation theories. Am J Fam Ther 1985; 13:3-16.
19. Kim K. Family Structure, Puberty, and Reproductive Development. Unpublished PhD Thesis, Sheffield UK, University of Sheffield, 1997.
20. Yurdugül H. Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (28-30 Eylül 2005, Denizli), <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/Pamukkale Bildiri.pdf>
21. Webb JA, Baer PE. Influence of family disharmony and parental alcohol use on adolescent social skills, self-efficacy, and alcohol use. Addict Behav 1995; 20:127-135.
22. Gutierrez SE, Molof M, Ungerleider S. Relationship of "risk" factors to teen substance use: A comparison of abstainers, infrequent users, and frequent users. Int J Addict 1994; 29:1559-1579.
23. Malkus MB. Family dynamic and structural correlates of adolescent substance abuse. J Child Adolesc Subst Abuse 1995; 3:39-52.
24. Henry CS, Robinson LC, Wilson SM. Adolescent perceptions of their family system, parent's behavior, self-esteem, and family life satisfaction in relation to their substance use. J Child Adolesc Subst Abuse 2003; 13:29-59.
25. Yüncü Z, Kesebir S, Özbaran B, Çelik Y, Aydın C. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinde psikopatoloji ve mizaç: Kontrollü bir çalışma. Türk Psikiyatri Dergisi 2009; 20:5-13.
26. Barnes GM, Reifman AS, Farrell MP, Dintcheff BA. The effects of parenting on the development of adolescent alcohol misuse: A six wave latent growth model. J Marriage Fam 2000; 62:175-186.
27. Okman Fişek, G. Gelenkten değişime: Türkiye'de aile ve çocuklar. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi Makaleler. <http://www.bupampsi.boun.edu.tr/?q=node/62>
28. Anderson AR, Henry CS. Family system characteristics and parental behaviors as predictors of adolescent substance use. Adolescence 1994; 29:405-420.
29. Baldwin DR, McIntyre A, Hardaway E. Perceived parenting styles on college student's optimism. Coll Student J 2007; 41:550-557.
30. Herken H, Özkan İ, Kaya N, Turan M, Aşkın R. Gençlerdeki sigara kullanma davranışında anne baba tutumunun ve sosyo kültürel düzeylerinin etkisi. <http://www.aile.selcuk.edu.tr/text/makale2.htm>
31. Başay Ö, Yüncü Z, Başay B, Temiz FN, Tamar M, Aydın C. Alkol madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde ek tanılar. 21. Ulusal Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi (25-28 Nisan 2011) Antalya, Kongre Özet Kitabı, s.186-187
32. Goodwin DW. Biological factors in alcohol use and abuse: Implications for recognizing and preventing alcohol problems in adolescence. Int Rev Psychiatr 1989; 1:44-49.
33. Johnson JL, Leff M. Children of substance abusers: Overview research findings. Pediatrics 1999; 103:1085-1099.